

Tito marsall csárdás kis kalapja

1948-ban – még mielőtt a Tájékoztató Iroda és Tito összerúgta volna a patkót – a vajdasági magyar sajtóban némi történelmi maszatolás indult meg azzal a céllal, hogy összhangba hozzák a jugoszláv kommunista doktrínát az 1848-as magyar forradalom eszméivel, hagyományaival, mindenekelőtt Kossuth Lajos még mindig elevenen ható népi, félnépi kultuszával. Mindez összefüggésben volt a magyarországi állampárt hasonló törekvéseivel. Rákosiék a magyar forradalom és szabadságharc centenáriumát kívánták felhasználni saját hatalmuk politikai legitimációjának megerősítésére, ugyanis ekkorra fejeződött be hatalomért folytatott kíméletlen harcuk első szakasza, s a századik évforduló tálcán kínálta az alkalmat a negyvennyolcas dicsőségben való sütkérezésre. A világháborút követően létrejött koalíciós parlamenti demokráciát ekkorra már szovjet segítségével lépésről lépésre, terrorisztikus módszerektől és választási csalásoktól sem visszariadva, kommunista rendőrállammá alakították át. A nemzeti függetlenség és a szabadság eszméinek ünneplése viszont számtalan olyan szakrális lehetőséget tartalmazott, amely alkalmat adott mind az eszmei, mind a történelmi csúsztatásra. A vajdasági magyarok akkoriban egyetlen irodalmi folyóirata, a *Híd* lényegében ugyanezt művelte – persze jugoszláv előjelekkel.

Amíg Pesten a propaganda Rákosi Mátyásékat kiáltotta ki a márciusi ifjak eszméinek lelkes és sikeres megvalósítóivá, addig nálunk ez a szerep egyedül és kizárólag Josip Brozt illethette meg. Nem kétséges, hogy emögött alapvetően politikai presztízsszemponatok húzódtak meg, és az 1848-as magyar nemzeti hagyományok hirtelen jött felfedezése két célt is szolgált: egyfelől a jugoszláv kommunizmus eszméit és vezérét népszerűsítette, másfelől diszkrét „versenyhelyzetet” kívánt teremteni a Tito-kultusz és a Magyarországon plebejus, nemzeti hagyományokat is felhasználni

igyekvő Rákosi-kultusz között, az előbbi javára. Ne feledjük, 1948 tavaszán még töretlen a testvéri barátság Tito és Sztálin, illetve ennek magyarországi helytartója, Rákosi között. Jugoszláviában azonban gyorsan fölismerik, hogy nem szabad tétlenül nézni 1848 budapesti glorifikálását. Ez akár veszélyforrás is lehet, hiszen erősítheti a nemzeti összetartozás tudatát, másrészt viszont jó lehetőség is a jugoszláv kommunista rezsim népszerűsítésére, s ennek segítségével a maroknyi vajdasági magyar kommunista értelmiség önlegitimációjára, akár egy hamis történelmi tudat jegyében is, hiszen ha Tito Kossuth és Petőfi harcának folytatója, akkor különösebb lelkifurdalás nélkül lehet szolgálni a Vajdaságot alig negyven hónappal korábban kíméletlen, nemegyszer népirtó eszközökkel meghódító új urakat.

Gál László a *Híd* 1948. márciusi számának 108–109. oldalán így versel:

*„S vagyunk már, lettünk már Rákóczinak népe,
Kossuth Lajos népe, Tito marsal(l) népe.
Vagyunk már, lettünk már újszép világ szépe,
a Csillagok népe, a Szabadság népe!”*

(Dal a csillagos márciusról)

Nem kétséges, legalább a költői strófa ketrecében meg kellett kísérelni összezárni a magyar függetlenségi hagyományok mitikus alakjait a modern politikai félistennel, s a „legújabb-féle walesi bárdoknak” így kellett feledtetni, hogy akit ünnepelek, az nem más, mint „ki levágta népünk ezreit”, ő a fakó lován léptető új Edward király.

De a következő számban (*Híd*, 1948. 4. szám, 167. oldal) lényegében ugyanezt variálja Laták István is, amikor a 48-as eszmeiség, a „szabadságzászló” továbbvivőjeként mutatja be Titót, jelentőségét immár planetáris méretűvé duzzasztva az emberi jogokért és a nemzeti szabadságért vívott küzdelemben.

*„Akkor Kossuth s Petőfi kezében lengett,
Ma Tito emelte magasra.
És görög, kínai és maláj
Zúdul vele nagy-nagy diadalra.
Emberi jog s nemzeti szabadság...
De sok vér hullt el azóta érted! –”*

(Verhetetlen Március)

Istenem, mintha költőink nem is a Bácskában, hanem egy másik bolygón éltek volna! Mintha mit sem tudtak volna a zsúfolt jugoszláviai börtönökről és a gyűjtőtáborokról! (1948 tavaszán, igaz, már végóráit élte, de még működött a több mint tízezer halottat „termelő” rezsóházi [kničanini] megsemmisítő tábor.)

Jellemző, hogy a korábbi években a *Híd*ban még egyáltalán nem illett emlegetni 1848-at. (Egyetlen, üdítő kivétel Boškov Živojin P. P. Njegos 1848-cal és a magyar ügygel kapcsolatos – egyébként megértő – politikai nézeteiről közölt tanulmánya az 1947. májusi számban.) Túlságosan nemzeti lett volna, túlságosan magyar, amellet a szabadságharc délvidéki eseményeinek volt egy szerb, és volt egy magyar olvasata, arról nem is beszélve, hogy a marxizmus két nagy klasszikusa 1848-ban nem a délszlávoknak, hanem a magyaroknak adott igazat. Érthető hát, hogy 1946 márciusában még Lőrinc Péter sem erről értekezik – noha a későbbi években ír majd néhány úttörő tanulmányt 1848 szerb–magyar konfliktusairól is – hanem a fasiszta és a kommunista terrort hasonlítja össze. Míg szerinte az előbbi a Vajdaságban húszezer ártatlant ölt meg, addig az utóbbi csak „egyeseket, bűnösöket, bírósági ítélet alapján”. De, mint mondja, nem is ez a lényeg: „a lényeg talán az, hogy kit kinek az érdekében”. Sajátságos relativizmus, mellyel bármiféle gaztettet bármikor igazolni lehet éppúgy, akár az ellenkezőjét is. Mindig annak lesz igaza, aki az adott politikai pillanatban hasznosabb nekem, pontosabban, akinek az érdekérvényesítése erősebb.

De térjünk vissza 1848 interpretációjának problémájához.

A kérdés megfelelő ideológiai keretbe ágyazásához szükségesnek vélt napi politikai penzumot Olajos Mihály készítette el, ugyancsak a *Híd* márciusi számában (Kossuth terve a dunai népek együttműködéséről, 99–107).

Mint Olajos kifejti, „Tito marsal(l) a dunamenti népek megvalósult szövetkezésének nagy építője.”, ugyanis „Kossuth elgondolásának Tito a megvalósítója”. Majd így folytatja: „Mi, jugoszláviai magyarok büszkék vagyunk hazánk kezdeményező, élharcosi szerepére, hisz a mi harcunkon és munkánkon is épül Testvériségünk és egységünk, az önkormányzatú Vajdaság és Jugoszlávia többi népeivel része a dunai népek nagy összefogásának. Számukra Kossuth hagyatéka az, hogy Tito marsal(l)t kövessük, a Népfrontba tömörülve erősítsük hazánk népeinek egységét, teljesítsük feladatunkat az ötéves terv megvalósításában” (107).

Hogy a Duna menti államok összefogásának felemlegetése mennyire volt Olajos eredeti ötlete, és azt milyen mértékben sugallhatták Belgrádból, nem tudom, de ez utóbbi egyáltalán nem zárható ki, hisz közismert, hogy Titóék a Balkánon dédelgettek hasonló terveket, mellesleg ezzel is kiváltva Sztálin generalisszimusz féltékenységét és haragját.

A nyári fordulat után persze a megváltozott belgrádi irányvonalhoz kell igazodnia Olajosnak is. A *Híd* októberi számában már vehemensen támadja a Tájékoztató Irodát, nincs többé szó a Duna menti népek megvalósult szövetkezéséről. Az 1848-as magyar forradalom demokratikus hagyományait a vajdasági magyar kultúrmunkások 1948. december 5-én „Noviszádon” tartott értekezletén sem meri már emlegetni senki, ellenben a résztvevők „népeink nagy vezérének”, „bölcs tanítómesterének” táviratot küldenek, köszöntve a „hőnszeretett” (sic!) marsallt, egyben biztosítva őt, „Pártunkat” és „népeinket” a vajdasági magyar kultúrmunkások „széttéphetetlen hűségéről”.

Az elkövetkező években 1848 először a megtűrt, majd fokozatosan az elhallgatott hagyományok közé került. Farkas Nándor 1953 márciusában a *7 Nap*-ban már egyenesen azt írja, hogy „március 15-ét nem kell és nem is szabad (nem a hatóság miatt) ünnepelnünk...” Olajos ezzel vitába száll, azonban az a heves ellenállás, amely cikkét fogadja, jelzi, hogy a hatalomtartók és kiszolgálóik körében megváltozott a kalapdivat: nincs többé szükségük a magyar bokrétára.

De ez már egy másik történet...